

תהליך גלוי, תהליך סמוי

קבוצה של אנשים במיטב שנותיהם, יושבים במעגל ומחכים. כולם מבקשים לאמץ ילדים בחו"ל. זו להם הפגישה השלישית איתי כהכנה לקראת האימוץ. הם רוצים לשמוע את כל הפרטים: איך זה מתנהל? מה הילד מרגיש? מה קורה להם ולו בפגישה הראשונה? כשאני שואלת אותם, איך תכננו את התקופה שלאחר האימוץ, הם מדברים על חופשת לידה של חודש-חודשיים, אולי שלושה, ואחר כך, חזרה לעבודה. "חצי שנה לפחות!" אני מפתיעה אותם. משתרר שקט. "את לא מציאותית, יש רצוי ויש מצוי. את שוכחת שצריך גם להתפרנס", הם מוחים. "לא, אני לא שוכחת. חצי שנה הילד איתכם, כאשר לאט ובהדרגה מעבירים אותו למסגרת חינוכית. מאין בא לכם הרעיון של חופשה בת חודשיים-שלושה?"

תשובתם: "החופשה הזו עומדת בנוהלי הביטוח הלאומי, וחופץ מזה, הילדים גדולים, ורגילים לחברת ילדים כמותם. מה עוד, שישעמם להם בבית..."

"הילדים, אכן, רגילים לחברה של ילדים כמותם", אני אומרת להורים, "אבל הם לא יודעים מה זה הורים, מה זו אמא, מה זה אבא. אם הייתה להם אי פעם דמות מועדפת בבית הילדים, שהתייחסה אליהם וטיפלה בהם, ואולי הם אפילו פיתחו כלפיה דפוסי התקשרות ראשוניים, אזי הם איבדו אותה באימוץ. לפיכך, בימים, בשבועות ובחודשים הראשונים צריך לעזור להם להתקשר מחדש, והפעם - אליכם. עליכם להכיר אותם, לנחם אותם, לעזור להם להסתגל אליכם ואל ביתם החדש - החדר, הבית, הסביבה, הנוף, הצלילים, הטעמים. כל מה שיתלווה למקום החדש והשונה מזה שהכירו. עליכם לבסס את האמון ביניכם, ולחזק אצלם את הביטחון שהם יכולים לפנות אליכם בעת צרה, ואתם תגנו עליהם. עליכם לטפל בהם וליצור אצלם קביעות של סדר יום, להכיר להם את מקומם החדש, ואת בני המשפחה. עליכם גם להתקשר בעצמכם אל הילדים. איך תעשו זאת? איך תכירו אותם בחודשיים-שלושה, לפי התוכנית שלכם? הרי בחודש הראשון תהיו עסוקים בארגון חייכם, שהשתנו מהקצה אל הקצה. בחודש השני כבר תתרועעו עם החברים שלכם, ותנסו לחזור לשגרת החיים. תחפשו מטפלת, או גן לילדים, והופ! חוזרים לעבודה. היכן ימצא לכם הזמן להיכרות עמוקה עם הילדים שלכם?"

המבוגרים מסתכלים בי חמורי סבר, נמנעים מלהסגיר את רגשותיהם. אחדים נראים כועסים. הפגישה מסתיימת ללא כל החלטות, אבל מתגובות מאוחרות יותר אני מבינה, שההורים בבעייה: הם לא נתנו דעתם על פרק הזמן שלאחר אימוץ הילד.

אחרי שלושה שבועות אנחנו נפגשים בשנית. ההורים מעיזים ומטיחים כלפי: "איננו באים לכאן כדי למצוא עצמנו חסרי אונים, וכדי שתקשי עלינו, אלא כדי לקבל תשובות

למצבים שונים באימוץ, שאיננו מודעים אליהם עדיין". אני מבינה שיש להם ציפיות לצאת 'עם משהו', מהפגישה.

אי שביעות רצונם יוצרת מתיחות בחללו של החדר. ביני לבין עצמי אני מחליטה לא "להתקפל" תחת הביקורת, ואומרת להם: "הזמנתי את הבעת הרגשות הזו מצדכם, כדי שנוכל להתקדם ולעבוד על הדברים החשובים באמת. אי אפשר לדלג על הצרכים של הילדים, ואלה תובעים זמן. הרבה זמן!"

עכשיו האנשים מתפרצים: "מה זאת אומרת, 'הצרכים של הילדים'? הרי הצרכים האלה במרכז, אנחנו חושבים עליהם כל הזמן".

"אתם חושבים על הצרכים שלהם, אבל מעדיפים את הצרכים שלכם" אני משיבה. "אילו שמתם את צרכי הילדים במרכז, הייתם מתארגנים אחרת לקראת התקופה שלאחר האימוץ. הילדים שלכם יגיעו אליכם ילדים גדולים, הנושאים חוויות חזקות, בגוף ובנפש. במעבר שלהם מבית הילדים אליכם, הם יאבדו את כל מה שהיה להם. הכל! עליהם לחיות מעתה והלאה איתכם – אנשים שאין הם מכירים. לפנייהם עבודה רבה ומתישה! בתחילה עליהם להסתגל אליכם ואל המקום החדש".

"למה את מתכוונת הסתגלות?" שואל הגבר שיושב בפינה. "הסתגלות אפשר לראות, למשש, לחוות באופן רגשי ואינטלקטואלי", אני עונה, "ההסתגלות היא למקום, לשפה, להבנה אתכם. ההסתגלות היא לפנים חדשות, למשחקים חדשים, לדפדוף בספרים, להקשבה לסיפורים. לאוכל. לבגדים. כל אלה אתם תראו, תחו ותלמדו יחד איתם. מה טוב להם, ומה לא, מה מסקרן ומה מאיים, מה מאתגר ומה דוחה. קיימים שני תהליכים", אני ממשיכה, "אחד גלוי, ואחד סמוי. את הגלוי ניתן לדמות לנסיעה מהירה, של 160 קמ"ש. זו ההסתגלות, והיא גלויה לעין. הילדים מתאימים עצמם במהירות לדרישות שלכם, ההורים, ולתנאי החיים החדשים. את הסמוי, את ההתקשרות, אינכם רואים. אתם יכולים רק להרגיש, שלאט לאט קורה משהו, שההתנהגות משתנה, שהקשר ביניכם התחזק, ונעשה יותר אינטימי. את ההתקשרות לא תוכלו לראות, אלא רק להרגיש, וגם זה רק לאחר חודשים רבים. אז עכשיו אימרו לי אתם: איך תדעו אם התהליך כבר החל? ומה קורה שם, בלב הקטן, אם תוך חודשיים כבר לא תהיו איתם רוב שעות היום, ובערב תהיו עסוקים במטלות היום יום?"

השעון מורה, שאנחנו יושבים כבר שעתיים. השתיקה נינוחה יותר, פני ההורים התרככו, והם נראים מהורהרים. "תני לנו דוגמה להתקשרות", מבקשת אחת הנשים. "ברצון", אני עונה, "בפגישה הבאה אספר לכם על ליאת".

קשיים ראשוניים בהתקשרות

שוב אותו החדר, שוב אותם אנשים, אבל עכשיו אנחנו כבר קרובים יותר. נוצרה אינטימיות, שלא הייתה במפגשים הראשונים. המבוגרים מרגישים נוח לחלוק איתי סיפורים אישיים קטנים, לפני שאנחנו מתיישבים במעגל. עכשיו, כהבטחת, אני מספרת על ליאת.

ליאת הייתה בת שנה ושמונה חודשים כשהוריה אימצו אותה. "פשוט לא להאמין איך ליאת מבינה אותנו", התגאו בפניי הוריה הטריים, באחד מביקורי הבית שלי, "שישה

חודשיים אחרי שאימצנו אותה, והיא כבר מבינה כל מה שאנחנו אומרים, אוכלת כל מה שאנחנו מציעים, משחקת לבד עם הצעצועים, ואוהבת להסתכל בספרים. בשבועות הראשונים ניגשה מחייכת לכל אדם שנכנס אלינו הביתה, והרימה אליו את ידיה, כמבקשת שיאסוף אותה לזרועותיו. אבל עכשיו אנחנו מלמדים אותה להתחבק רק איתנו. היא עליזה ושמחה, עולה ויורדת במתקני החצר. אל תשאלו מה היה בבית, בשבוע הראשון לאימוץ: ניסינו להכניס אותה לאמבטיה, והיא לא הפסיקה לצרוח. אבל עכשיו, חבל על הזמן, היא לא מוכנה לצאת מהמים, ואפילו שוחה בבריכה. איזה ילדה כיפית. לפני חודשיים הכנסנו אותה לגן, והיא נהנית מאוד. לא היו לנו שום בעיות פרידה בבוקר. היא קשורה אלינו מאוד".

אני מסכימה עם ההורים הגאים, שמדברים במונחים של 'הצלחה' בבחירת הילדה, בת השנתיים וחודשיים. אין ספק שהיא נפלאה, ושהיא נהנית מחייה החדשים: מוצאת פורקן למרץ ולצרכים שלה, התפתחותה הפיזית תקינה ומאותגרת, היא מקבלת את התמריצים להם הייתה זקוקה, אופייה נוח, והיא סקרנית מאוד, רוצה לחוות עוד ועוד חוויות חדשות. ליאת אינה מסתפקת בישיבה בבית, רוצה לצאת, לטייל, להשתולל. הוריה רודפים אחריה לכל מקום. הם משוכנעים שהיא מבינה כל מה שהם אומרים לה, מה שמקל על התקשורת ביניהם. הם מדברים איתה בשתי שפות - כל אחד בשפת האם שלו. ליאת מגיבה לשפה הזרה של האב, בעניין רב. היא אוהבת לשהות במחיצתו, ומנסה בהתמדה לחקות את המילים. לשפה העברית היא מקשיבה בשתיקה, ואז מבצעת את ההוראות הפשוטות ביותר. כאשר המשפטים מסובכים, היא עושה כעולה על רוחה, ואז נאלצת אמה לרדוף אחריה, ולהתעקש שתעשה את מה שנתבקשה הקטנה לעשות.

"מה לא בסדר בכל התהליך הזה?" שואלת אחת הנשים בקבוצה, "לי זה נשמע נפלא".

"גם לי", אני מסכימה, "אלא שקשה לדעת מדוע מגיבה ליאת לשפה הזרה טוב יותר מאשר לעברית, ועוד יותר קשה להבין, מדוע היא מצייתת לאביה יותר מאשר לאמה. אולי בגלל שעד לפני שישה חודשים שמעה והבינה שפה, הדומה לשפה הזרה שמדבר אביה? האם הצליל הדומה, הרך, המתגלגל, מזכיר לה את השפה הראשונה שנעלמה – ועמה נעלם גם עולם תוכן שלם - ובמחיצת זו, החדשה, היא חשה בטוחה יותר? כך או כך, למרות שליאת מסתגלת במהירות, מבינה ומנסה להגות מילים, והוריה מסורים ואוהבים, עובדה שעדיין היא מגיבה כלפי אחד מהם טוב יותר".

"אולי זה משום שאבא שלה לא דורש ממנה את מה שאמא דורשת?" מציעה אישה מהקבוצה.

"לא מטריד אותי מי דורש מה מהילדה, וגם לא התעקשותה לשמור על רצונה העצמאי", אני עונה. "מטריד אותי, שבד בבד עם ההסתגלות, מתגלים גם הקשיים הראשונים בהתקשרות שלה עם אמה, המדברת אליה בעברית. האם אינה מודעת לכך. השמתה של ליאת בגן, תורמת אף היא לעיכוב בהתקשרות, משום שהיא מונעת מהאם ומהבת להמשיך ולטפח את ההתקשרות ביניהן, עם כל אותם דברים קטנים, השייכים רק לאם ובת - הטיפול, הקירבה, המגע הפיזי, קריאת סבר הפנים - כל אלה נדחים לאחר הצהריים ולערב, אחרי שליאת חוזרת מהגן. שעות אחר הצהריים מלאות

בפעילויות, ושעות הערב מוקדשות לארוחה, אמבטיה והשכבה. הזמן שעמד לרשותן, להיות אחת עם השנייה, ולהדביק את הפער שנוצר כתוצאה מאיבוד השפה הראשונה, והתחרות עם השפה השנייה – מועט. תהליך ההתקשרות נפגע ומתעכב, בגלל חוסר מודעות. אין לי ספק, שאילו ידעה האם היטב למה לשים לב, הייתה מתארגנת אחרת בתקופה שלאחר האימוץ".

כאן מתערב אחד הגברים: "אני זוכר, שכילד הייתי בוכה המון, ואמי, שכבר הייתה מטופלת באחי, הגדול ממני בשנה וחצי, לא יכלה לסבול את הבכי שלי, והייתה מנסה להרגיע אותי, ובדרך כלל ללא הצלחה. שנים התהלכתי עם הרגשה של חוסר ביטחון, איך אמא תקבל אותי בבואי הביתה מהגן או מבית הספר. למעשה, ההרגשה הזאת קיימת עד היום. למרות שאמא טיפלה בי יפה ודאגה לי מאוד, משהו העיב על היחסים בינינו...כשאני רואה את היחסים שיש לאחי עם אמא, אני מרגיש שיש ביניהם משהו, שלא קיים ביני לבינה. מן ריחוק כזה..."

"איך היית מגדיר את ה'משהו הזה'", אני שואלת את הגבר. "אולי ביטחון, אולי קירבה", הוא מהרהר בקול.

"אולי, אולי, ואולי" אני ממשיכה, "מה שבטוח הוא, ששלבי ההתקשרות הם עדינים. לכל ילד פרק הזמן שלו להתקשרות. ילד שנולד להוריו, זוכה בזמן הזה באופן טבעי. התהליך שהחל ברחם, ממשיך וצומח. ליאת, כמו ילדים נטושים רבים, איבדה זמן יקר. קיים אצלה 'חור שחור' בהיכרות עם דמות עיקרית אחת. כמו הרבה ילדים נטושים, היא הפנימה דפוסי התקשרות לאנשים מבוגרים המטפלים בה, מבלי שיגלמו עבורה דמות אחת עיקרית ודומיננטית, המתייחסת אליה ומטפלת בה. המודל שהיא מביאה לאימוץ, הוא מודל של ציות וקשר לריבוי דמויות, ואין היא מצפה למודל אחר של אמא ואבא, משום שאינה מכירה אותו. היא לא יודעת שאפשר אחרת".

"ברור שיש מקום לויכוח על מה שאת אומרת", מגיב הגבר, "אבל אני חושב שאני מתחיל להבין למה את מתכוונת. הדבר הזה, ההתקשרות, הוא, אכן, לא רק להבין את מה שאני אומר, אלא גם להבין את מה שהוא, הילד, מרגיש, כשאני אומר".

אני מאשרת. "עכשיו", אני אומרת להורים, "נותר לברר עד כמה תתעקשו לגלות זאת".